

Az én Korunk-élményem

Adalékok a Korunk hatásának történetéhez

A szabadkai vasúti fűtőház két kormos csarnokában és annak környékén jó és rossz, „begyújtott” és „hideg” mozdonyok között vas munkások sürgölődtek. Egyik-másik mozdony belsejéből hangos kalapálás hallatszott, amott a burkolatot illesztették helyre messze csengő kalapácsütésekkel, másutt szelepeket, szivattyúkat szereltek... 1929 tavaszán még nem érződött a hatalmas világgazdasági válság, melynek hatására egy év múlva bekövetkezik majd a beláthatatlan társadalmi és politikai következményekkel járó, világméretű munkanélküliség. Dolgoztunk, hittük, hogy elindultunk az „élet útján”, az ügyesebbje esetleg még „karriert” is csinál, aki szorgalmasabb közülünk, talán még mozdonyvezető is lehet. Ez volt a húszhuszonöt éves vasúti lakatosok szemében a legmagasabb, a legeszményibb állás.

1929-ben én még húszéves sem voltam, de már hetedik éve dolgoztam a vasútnál. A vasút: ez volt életem egyetlen perspektívája. Gyermekkorom óta szerb és magyar nyelven összeolvastam mindent, ami a kezem ügyébe került. Nem is tudom, milyen belső ösztönzésre hallgattam, hogy a jobb, az értelmesebb könyvek, lapok, képes folyóiratok felé vonzott az érdeklődésem. A Nick Carter, a Mister Herkules, az indiánus és vadnyugati történetek már mögöttem voltak: Jókainál, Csáthó Kálmánnál s a nekik megfelelő szerb írók könyveinél nekem többet mondogat kerestem, ezek már nem elégítettek ki. Egyik-másik „széplelkű” munkással könyveket csereberéltünk, hiszen a magunk szűk körében éltünk, egymás között. Mi, olvasó munkások némileg „másnak” számítottunk mégis. A „józan életűek”, a könnyelműek és az iszákosok egyaránt gúnyolódtak velünk. Mi meg — lenéztük őket.

Hamarosan a *Politika* című szerb polgári demokratikus napilap bűvkörébe kerültem, esküdtem minden szavára. Liberális polgári szemlélete, humánnumtól átitatott demokratikus, objektív hangvétele, széles kört átfogó információs anyaga — vagyis mindazok az erények, amelyek a mai napig sajtójai ennek a lapnak, teljesen meghódítottak. Jobb lapot, hasznosabb olvasmányt el sem tudtam képzelni. De hiszen mivel is hasonlíthattam volna össze?

Szokás volt a fűtőházban, hogy a munkások — nagyerejű emelődaruk hiányában — kézi erővel emeljék magasba a mozdonyokat, oly módon, hogy a gép négy sarkához odaállították az „emelőket”, ezeket a mai szemmel bizony igen kezdetleges, csavaros szerkezeteket, s azok függőleges csavarmentén kúszott lassan felfelé a hatalmas „anya”, melyre a mozdonyváz volt ráillesztve. A forgattyút mi forgattuk, minden emelőlél négyen, s a mozdony egyenletesen, centiméterenként emelkedett. Két-három óra múltán már a fejünk fölött volt, ki lehetett szabadítani alóla

a kétkerekű tengelyeket, hozzá lehetett látni az alsó rész le- vagy felszereléséhez. A négy emelőhöz beosztott négy-négy munkás, a 2—3 órás egyhangú munka unalmát elűzendő beszélgetett. Már a felsorakozásnál úgy rendezték, hogy ki-ki kedvenc beszélgetőtársával kerüljön össze a forgattyúnál. Én ezt nagyon élveztem. Igyekeztem idősebb szaktársaim közül azok mellé kerülni, akik érdekes, komoly dolgokat tudtak mesélni. Nekem mindannyiuk közül Gyöke Lajos kazánkovács volt a legrokonszenvesebb. Mindig voltak érdekes történetei. Kedvelt témája oroszországi fogsága volt, forradalmi élményei az Októberi Forradalomban, a Magyar Tanácsköztársaságban, az aktuális politikai helyzet, egy-egy frissen olvasott könyv; a „mai“ fiatalok élete, kilátásai. Úgy éreztem, rokonlelkek vagyunk, és ő, akárcsak én, mindig azon volt, hogy ugyanahhoz az emelőhöz kerüljünk. Ez volt a mi későbbi, több évtizedes barátságunk és kölcsönös elvtársi ragaszkodásunk kiindulópontja. Gyöke Lajos volt életemben az első munkás, akiről hajlandó voltam elismerni, hogy intelligens ember. Addig az én szememben nem sokat jelentett az, akinek nem volt diplomája vagy legalább érettségije. Gyöke Lajosnak köszönhettem azt a felismerést, hogy a munkások között is vannak nagyon okos és művelt, higgadt eszű, az életet és a társadalmi körülményeket objektíven mérlegelni tudó és a mérlegelések alapján helyesen ítélő emberek.

Megbarátkoztunk. Kedvenc közös témánk az volt, hogy mit írnak a mai lapok. „No, mi áll ábbán a magá Politikájában?“ — kezdte Gyöke a maga tájszólásában. Én meg rázendítettem a nagy politikára, úgy, ahogy az eseményeket, persze a *Politika* nyomán, megítélhettem. Gyöke figyelmesen meghallgatott. Nem sietett előhozakodni a saját véleményével, bár érezte, hogy van, amiben egyezik a véleményünk, van, amiben nem. Megpróbáltam más szemszögből nézni a dolgokat. Figyeltem, füleltem, mire is gondol, hiszen az én nézetem, illetve a *Politika* álláspontja — ugyebár — csalhatatlan... Beszélgetéseink végén mindig kissé más szemmel olvastam kedvenc napilapomat, de továbbra is szerettem, faltam — nem tudtam nélküle elképzelni az életemet.

— Maga nagyon szeret olvasni — mondja egy napon nekem Gyöke. — Ha érdeklí, hozok magának érdekes olvasnivalókat. Kiszélesedik majd a látóköre. Nem jó csakis egy irányban gondolkodni. Jobb, ha az ember megismer más véleményeket is, mint csak azt, amit kedvenc napilapja hangoztat.

Kapva kaptam az ajánlatán. Hamarosan jöttek is a „könyvek“. Tamás Aladár *100%* című folyóirata, a *XX. Század*, a *Forrás*, a *Korunk*. Elámultam. Fejbekólintott a felismerés, hogy élnek valahol emberek, akik ilyen okosakat, ilyen tudományosan alátámasztott, érdekes dolgokat tudnak írni, méghozzá „a munkások javára“. Később tudtam meg, hogy ezek ún. baloldali folyóiratok, és hogy azokat, amelyek a királyt, a kormányt, a rendszert támogatják, jobboldali publikációknak nevezik. A Gyöke Lajostól kapott olvasmányokat mohón faltam az utolsó betűig. Így kezdett nevelni engem is a párt, anélkül hogy én ennek tudatában lettem volna, anélkül hogy ezt bárki közölte volna velem. Mert erről Gyöke sem tett említést.

Most már tucatszám vetődtek fel az új témák a Gyökével folytatott beszélgetéseinkben az emelődarunál. Aztán pártfeladatokat kaptam Gyökétől, az ifjak nevelésére. Így kerültem be szinte észrevétlenül a mozgalomba...

A baloldali folyóiratok közül a *Korunk* tartotta fenn magát a legtovább. Folyamatosságot jelentett gondolkodásom kialakításában, fokozatosan elfoglalta a *Politika* helyét. Így lett ez a folyóirat életszemléletem, világnézetem legfőbb kialakítója. Ma is, negyven s egynéhány év eltelte után, úgy érzem, hogy az út, amelyet a *Korunk* jelölt ki a magamfajta emberek számára, töretlen, egyenes, tisztességes, haladó szellemű irány volt — olvasása egész életet meghatározó, felbecsülhetetlen

értékű útravaló, amelyből mindig, az osztályharcos ember életét kísérő megpróbáltatások minden pillanatában, szellemi támogatást és erőt meríthetett a lap olvasója.

Az első *Korunk*-beli és a mai napig emlékezetes olvasmányélményem Hatvany Lajos *A polgár válaszáton* című írása volt. Mi sem természetesebb — hiszen a polgári liberális *Politikától* jutottam el a *Korunkhoz* —, hogy Hatvany tiszta emberi szava, világos okfejtése, hatalmas tényanyagra épített tétele, miszerint az európai társadalom olyan fordulóponthoz jutott, melyen *még a polgár is* alternatíva előtt áll: jobbra vagy balra, középút nincs! — Hatvany cikkének minden szava szívembe-elmémbe vésődött. Úgy gondoltam magamban, hogyha egy polgár, *még* hozzá — amint hallom — *gazdag polgár* is ilyen választás előtt érzi magát, lehet-e nekem munkásember létemre töprengenivalóm azon, hogy balra álljak-e vagy jobbra. Ha már ők sem állhatnak középúton, hogyan maradjak én (és kedvenc belgrádi lapom, a *Politika*) ott, ahol nincs döntés. Nincs más hátra, mondja Hatvany — és őt, a polgárt olvasva én is! —, életutat kell választani. Jobbra vagy balra. Hamarosan megismertem Majakovszkijt: „Balra, balra, balra“ — ez már világos... A mai napig hiszem, hogy nem tántorodtam el azoktól a szép eszméktől, amelyeket első és későbbi *Korunk*-olvasmányaim belém oltottak.

Két-három éves katonáskodás-raboskodás után hazajöttem Szabadkára. Az eltelt idő alatt a világméretű munkanélküliség elérte az én városomat is. Utcánkban, a kisváros peremén, egyetlenegy munkás sem volt állásban, pedig állt abban az utcában vagy harminc ház. Kétségbeejtő nyomor, sötét kilátástalanság nehezedett a világra. A jugoszláv kommunista párt legjobbjai börtönben sínylődtek, nemcsak a pártokat (még a polgári pártokat is), hanem a szakszervezeteket, kultúr-szervezeteket és minden gyülekezési formát betiltott a szerb királyi diktatúra. A rendőrkopók hármásával ácsorogtak az utcasarkokon, figyelték, ki hová, merre megy. Egymást érték a házkutatások, a letartóztatások; a börtönökben megbotozták, halálra kínozták az embereket. Mindenfelé munkanélküliek lézengtek, munkát kerestek; a legszegényebbe ingyenkonyhákban meleg levesért állt sorba. (Egy ilyen ingyenkonyhát a hatalmas termetű, nagyhasú ferencrendi barát, páter Vazul vezetett, a Kakasiskola pincéjében.) A mai műszaki iskola mögött a Dobrodelo (Jótétemény) ingyenkonyha körül gyülekeztek az éhezők egy merőkanál babért, hajlongtak, hálálkodtak az apácáknak, szakácsnőknak. Az egetemet hallgatók a puszta szalmán feküdtek, lepedő és takaró nélkül a diákokthozokban. A gyárak húsz-harminc százalékos kapacitással dolgoztak. Tulajdonosaik, a kistőkések éppúgy nyögtek a világválságot, mint mi, akik kenyértelenségre voltunk ítélve.

Ilyen hangulatban, ilyen körülmények között a szó legszorosabb értelmében a lélek vigaszául szolgált a jó, okos írás. A belgrádi, zágrábi, szarajevói és budapesti folyóiratok egymás után jelentek és szűntek meg, de minél sűrűbben tiltották be őket, annál inkább nőtt irántuk az érdeklődés. Legnagyobb csodálkozásunkra a *Korunk* mindig pontosan jelent meg. Persze, még nem tudtuk felmérni Gaál Gábor szerkesztői rátermettségét, politikai ösztönét, szervezőképességét, szívósságát, rugalmasságát, amellyel — az adott körülményeket maximálisan kihasználva — biztosította a rendszeres megjelenést.

Az alábbiakban csak jelezni kívánom, mert kimeríteni úgysem tudnám, azt az óriási szellemi befolyást, amelyet a *Korunk* a vajdasági magyar — és nemcsak magyar — baloldali mozgalomra gyakorolt. Nagy munkanélküliségünk kétségbeejtő korszakában akadt nálunk ember, aki afféle illegális vándorkönyvtárt szervezett. Ez a „könyvnelküli könyvtár“ tulajdonképpen nyilvántartó füzet volt, amelybe valamiféle kettőskönyvviteli technikával pontosan feljegyezték, melyik könyv, folvó-

írat vagy másféle olvasmány kinél van, meddig lesz ott, mikor és kihez kerül tovább, körbe-körbe az elvtársakhoz. Ezzel a módszerrel fillérekért tudtunk „könyvtárat” alapítani és a tagoknak jó olvasmányt biztosítani. Akinek volt munkája, a maga pénzén vett olvasnivalót, hogy aztán ingyen átadja a vándorkönyveket nyilvántartó elvtársaknak, és így bekerüljenek a körforgásba. A munkanélküli munkás tehát nem nélkülözte a jó írást, a jó könyvet és folyóiratot. Ennek a kísérletnek az előnyeit leginkább a szabadkai munkásmozgalom gyakorlatában lehetett lemérni. Mondanom sem kell, hogy a szakszervezeteken belül, melyeket a munkás-ság nyomására a kormány újra legalizált azzal a feltétellel, hogy a kommunista befolyástól mentesek maradjanak, állt a harc a kommunisták és a szociáldemok-rata vezetők között, akik a szakszervezetek „tisztaságáért” feleltek. A két irányzat mind eszmei, mind politikai értelemben egy fedél alatt élt, de a „hívek” két isten-hez imádkoztak. A forradalmi vonal egyre erősebb, az opportunisták pedig mind gyengébb lett. Az objektív társadalmi helyzet hajtotta a munkásokat a bal-oldalra, a jobboldali szociáldemokrácia nem tudott kiutat mutatni az adott hely-zetből.

A Zagrebačka utcai munkásotthonban sok fiatal keresett menedéket a min-dennapok szürkesége, sivársága elől. A padlásfeljárót „könyvtárrá” alakítottuk, va-lami régi konyhát sakkteremmé, a raktárat előadóteremmé és így tovább, míg ki nem alakult minden mozgalmi-művelődési szerv számára a többé-kevésbé megfelelő hely. Az Otthonban a szellemi életet és ennek irányítását egy alkalminak indult, de állandónak bizonyuló ún. *hetes bizottság* végezte: valamennyien hűséges *Korunk*-olvasók. Biztos útmutatást kaptak belőle mindenhez. Ma is hiszem, hogy a távol Kolozsvárott dolgozó *Korunk*-szerkesztőknek fogalma sem lehetett arról, mekkora segítséget jelentett számunkra minden cikk, novella, vers, jegyzet. Néhány év alatt annyira kitanultuk Gaál Gábor ezópuszi stílusát, hogy végül már abban is rejtjeles közlést láttunk, amiben semmi efféle nem volt. Hamar rájöttünk például, hogy „regresszió” fasizmust kell érteni, hogy „a társadalmi realizmus” dialektikus materializmust jelent, hogy Uljanov Leninnel azonos. Fialatos hévvel — persze csak szóban, írásban nem — mi „ki is mertük mondani” azt, amit a *Korunk* „nem mert”. A hetes bizottság nem nélkülözte a szellemi fegyvereket, a *Korunk* ellátta mindennel, ami a munkájához kellett. Írásai előadás formájában nap mint nap sorra kerültek: az ifjúsági szekcióban ez, a női szekcióban az, a szakszervezeti isko-lában megint más; a vasárnap délutáni, rendszeres kultúrelőadásokon a *Korunk*-ból származott az előadott anyag java része. Mi, a hetes bizottságban, melyet las-sacsckán akár huszonhetesnek is nevezhattünk volna, mert ülései valóságos kis kul-túrparlamentté alakultak, a *Korunk* nélkül el sem tudtuk volna képzelni a mun-kánkat. Később, ahogyan ki-ki keresethez jutott, előfizetett, és gyűjteni kezdtünk a *Korunk* számára, hogy valami anyagi támogatást biztosíthassunk folyóiratunk-nak, melynek annyi mindent köszönhattunk. Otthon mindenki alaposan átnézte a frissen érkezett példány tartalmát, és legfontosabb dolgának tekintette, hogy el-igazodjék a hatalmas anyagban, kiválassza a legsürgősebb elolvasandót, későbbi olvasásra hagyva a többit. Volt rá eset, hogy valamit előkészítettünk a munkás-otthonban előadásra, megérkezett a *Korunk*, és mi örömmel konstatáltuk, hogy még ez is meg az is éppen beleillik abba, amit terveztünk: a *Korunk* igazolt bennünket. „Személyesen” ismertük munkatársait, gondolatmenetüket felismertük, s e szerint osztályoztuk őket: ez igazi kommunista, amaz haladó szellemű polgár, vagy „típusos baloldali intellektüel”, humanista stb.

Nemcsak a munkásmozgalom gyakorlatában láttuk hasznát a *Korunk*nak. 1936 elején vettük át a *Híd* szerkesztését. Útmutatónk sok mindenben a *Korunk*

volt. Hogy a *Híd* minden szerkesztője — Mayer Ottmár, Kek Zsigmond, Steinfeld Sándor, Laták István, Stern Endre, e sorok írója és mások — a *Korunk*hoz igazodtak, az természetes volt, csakúgy mint az, hogy a *Korunk* szellemében gondolkoztunk. Időnként át is vettük némely anyagát, de leginkább a *Világszemle* rovatot tanulmányoztuk, hogy tetteit és információit a magunk körülményeihez alkalmazva közölhessük a *Híd*ban. Időnként verseket, novellákat is kiollóztunk, de a *Korunk*nak a *Híd*ra gyakorolt hatását elsősorban mégiscsak abban látom, hogy szellemi mércéjét igyekeztünk alkalmazni. Ezt pedig olyan mértékben, hogy egy szabadkai polgári újság, a *Napló* a *Hídat* nemegyszer „kis *Korunk*“-nak nevezte, gúnyosan utalva arra, hogy a *Híd* munkatársai „kiskorúak“, vagy fiatalok, tehát tapasztalatlanok is, és annyira nem tudnak önállóan gondolkozni, hogy a *Korunk* „az Istenük“; utánozzák, másolják, kiollóznak belőle, vagyis a *Híd* nem is más, mint a *Korunk* — kicsiben. Amiben persze volt némi denuncziáló jeladás is a rendőrség felé: nézzetek egy kicsit a *Korunk*-tanítványok körmére.

Szólnom kell végül a magam kapcsolatairól Gaál Gáborral. Első levélváltásunk tárgya valami előfizetői probléma volt. Kérdésekre megírta, mennyi az előfizetés dinárban, egyben megkérdezte, van-e kilátás arra, hogy ne csak a magam, hanem a mások előfizetését is küldjem, „egyszerre, mert úgy olcsóbb“. Azt is megkérdezte: olvassák-e a *Korunk*t Jugoszláviában, szeretik-e, mi tetszik benne és mi nem. Amikor kérdésére igenlő, sőt lelkes választ kapott tőlem, felkért, nézzek körül a jugoszláv értelmiségiek között, nem akad-e olyan, aki hajlandó cikket írni a *Korunk*ba, hiszen Jugoszlávia társadalmi valósága hiányzik a lapból. Kérését természetesen pártfeladatnak vettem. Vonakodva, kisebbségi kompromisszumokkal küszködve felkerestem dr. Mijo Mirković egyetemi tanárt, a leghaladóbb szellemű „polgári“ tudóst, akinek bámulatos felkészültséggel összeállított nyilvános előadásait a népi egyetemen páratlan izgalommal hallgattam. A „tanár úr“ az antifasiszta propaganda irányítója volt Szabadkán, egyébként olaszországi-iztriai emigráns, Mussolini rendőrsége elől menekülve kapott Jugoszláviában menedéket. Rövidesen nagy tekintélyre tett szert a gazdasági tudományok területén. Szakavatott ismerője volt Európa mezőgazdasági és agrárpolitikai problémáinak, ugyanakkor pedig költő-lélek, aki Mato Balota néven humanizmustól fűtött, szülőföldje, a szép Isztria után vágódó, nosztalgikus verseket írt.

Egyetemi dolgozószobájának ajtaján félénken kopogtam be. Addig még nem akadt dolgom ilyen tekintélyes tudóssal. Vajon hogyan fogad: Mirković diáknak nézett talán, hellyel kínált. Leültem és előadtam, hogy egy kolozsvári magyar tudományos folyóirat megkért, teremtek közte és a jugoszláv intelligencia érdemes tagjai között kapcsolatot. Felkérném a tanár urat, írjon ebbe a folyóiratba, én lefordítanám magyarra. És lenne egy gyakorlati kérdés: milyen honoráriumot igényel?

— Miféle folyóirat az? — kérdezte gyanakodva a tanár.

Nem mondhattam ki kereken, hogy kommunista. Feszengtem, hátha a tanár úr kidob, feljelent, provokátórnak néz... Azt válaszoltam, mindenesetre haladó szellemű.

— Milyen értelemben haladó szellemű? — faggatott tovább Mirković.

— Hát, a lehető... leghaladóbb szellemű — válaszoltam én dadogva.

— No jó — mondta a professzor. — De hát maga is tudja, hogy manapság mindenki haladó szelleműnek titulálja magát. *Milyen irányú az a folyóirat?*

— Baloldali — nyögtem ki végre.

— Hát ezt mondja, fiatalember — mondta a tanár. — Így lehet róla szó.

Előadtam részletesen és persze nagyon lelkesen most már, miről ír a

Korunk, kik szerkesztik, kik olvassák. A tanár figyelmesen hallgatott. Lehet, hogy még mindig félt a provokációtól, de végül is megnyugodott. Megállapodtunk abban, hogy záros határidőn belül átadja a cikket, honoráriumot nem kér, csak a tiszteletpéldányra tart igényt. Így is lett. Mirković két cikket írt a *Korunk*ba, mind a kettőt én fordítottam magyarra, és végtelenül büszke voltam, hogy Gaál Gábor, a nagy szerkesztő, alig javított valamit a fordításomon.

A második Mirković-cikk még meg sem jelent, amikor megérkezett Gaál Gábor szép kézírású levelezőlapja. Mindig csak levelezőlapokat írt. Szorosan egymás alá rőtt, tömör tömbökbe szűkített betűivel rengeteget tudott közölni egy-egy levelezőlapra; végsőkig racionalizálta az írásteret. Felkérte „Tisztelt uram“-at, gondolkozzék azon, nem írna-e ő is valamit a *Korunk*ba, hiszen a fordításai kitűnőek, irás-készségről vallanak. Elpirultam örömben, nem tudtam, hová legyek. Én, a géplakatos írjak egy ilyen előkelő folyóiratba? Ugyan mit? És főként hogyan? Nem vagyok én író, de még újságíró sem! Miről írjak? Legjobb lesz valamihez hozzáfognom, gondoltam, és ha sikerül, jó, ha nem, úgy is jó. Persze, bevallom majd Gaál Gábornak felkészületlenségemet, kezdő voltomat, felkérem, rövidítsen, húzzon kíméletlenül, vagy dobja az egészet a papírkosárba.

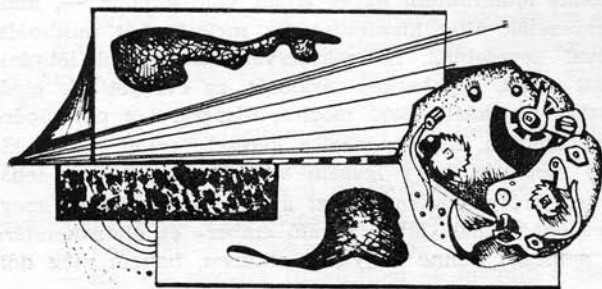
Nekiláttam. Izgultam, kutattam, kerestem a témát. Az idő tájt rajzolódott ki előttem, hogy a jugoszláviai parasztság helyzete talán még nehezebb, mint a munkásságé. Horvátországban akkor épp a *Gospodarska Sloga* elnevezésű szövetkezeti parasztt mozgalom volt kialakulóban. Ez esemény is, no meg olyan téma is, ami a *Korunk*ot bizonyosan érdekli. Előkerestem mindent, amiről feltételezhettem, hogy segítségemre lehet. Napilapokon, folyóiratokon kívül tudományos könyvek, statisztikai adatok közt is böngésztem. Végre elkészült a cikk. Írógépem nem volt, de annál szebb kézírásom. Zöld tintás töltőtollammal a letisztázott szöveget lemásoltam két példányban, és az egyiket elküldtem Kolozsvárra. Izgatottan vártam a fejleményeket. Gaál Gábor rövidesen értesített, hogy a cikket megkapta, nagyon köszöni, a következő számban jön. Nem tudtam hová lenni az örömtől. Megjelenek a *Korunk*ban. Igaz ez? Cikkem hiánytalanul meg is jelent. Nem találtam eltérést a megtartott másolat és a közölt szöveg között. Óriási! Azt gondoltam, az utcán mindenki csak engera néz, a *Korunk* nagy munkatársát. Közben újabb levelezőlap érkezett: írjak még! Túl voltam a nehezén, megjött a bátorságom. Megírtam második cikkemet is, és pár hónap után még egyet: *A külföldi tőke Jugoszláviában*. Mondanom sem kell, hány könyvet, folyóiratot, statisztikát, újságot kivonatoltam, míg a cikket összeállítottam. Megnyerte Gaál Gábor tetszését. Írta, le is közli, de az utolsó cikk kapcsán tisztázzunk előbb egy fogalmat: hogy írhatok olyat, hogy „redukált létminimum“, mikor azt, ami minimum, nem lehet redukálni. (A cikkben a jugoszláv munkásság életszínvonaláról volt szó.) Mosolyogtam magamban: hát csak ez a baj? No, majd én megmagyarázom a szerkesztő úrnak, hogy mi a redukált létminimum. „A redukált létminimum az — írtam válaszomban —, amikor a munkás nem a szakszervezetek által kiszámított és megkövetelt minimális összegből él, hanem annál jóval kevesebből. A szakszervezetek például létminimumnak tartják a kéthetenkénti mozit, egy hetilap járatását, az évi két pár cipőt stb. De hol van ettől a jugoszláv munkás!? Neki mozira, újságra, két pár cipőre évente, a cikkben közölt adatok alapján, nincs pénze, a keresete ennél sokkal kisebb! Ellenőrizze adataimat, és meglátja, hogy igazam van. Nagyon kérem tehát szerkesztő uramat, semmiképp se törölje cikkemből ezt a szót, mert tézisem megértéséhez, igazolásához ez kulcsponthoz.“ Gaál Gábor kiváló ember- és életismeretére vall, hogy a „minimális“ szót nemcsak benne hagyta a cikkben, hanem még dőlt betűkkel is szedette.

A magyar nyelvet használó jugoszláviai baloldali olvasóközönség, mely nem kizárólag magyarokból állt (erre jómagam is példa vagyok), jelentős hányada olvasta a *Korunkot*. Ezt cikkeim megjelenése után tapasztaltam leginkább, amikor mindenfelől jöttek a gratulációk. Még a mitrovicai börtönben raboskodó pártaktíva is értesített, hogy a cikkeimet olvassák, és nagyon jóknak tartják. Ott is — mint egyebütt — olvasócsoporthoz tanulóztatták, kommentálták és vitatémának használták a *Korunk* minden számát. Ilyen olvasócsoporthoz alakítottunk a *Korunk* és a *Híd* tanulmányozására a Tisza menti magyar falvakban is, melyeket hamarosan pártaktívává alakítottunk át. Fogalmat alkothattunk arról, hogy az illegális kommunista párt szempontjából ki milyen *világnézeti szinten* van, aszerint, hogy a *Korunkot*, a *Hídat* vagy a *Népszavát* olvassa, érti. Ezekből az olvasó aktívák közül jelöltette a párt a szakszervezeti, parasztszervezeti, szövetségi és különböző egyesületi vezetők, akik utóbb mindig nagyon jól megállták a helyüket. És ebből az aktívából került ki a későbbi népfelszabadító háború jó néhány harcosa is, akik közül egyesek a *41-es Emlékéremet* vagy a *Néphősök Becsületrendjét* is megkapták. Az, hogy valaki *Korunk*-olvasó, sokat jelentett még később is. Jómagam csak a háború utáni években ismerkedhettem meg személyesen — Magyarországon és Romániában — a régi *Korunk*-munkatársakkal (Méliusz Józseffel, Balogh Edgárral, Veres Péterrel, Gereblyés Lászlóval és másokkal). Elég volt egy szó: KORUNK, hogy „a beszélgetést ott folytassuk, ahol 1940-ben abbahagytuk“, pedig addig sosem találkoztunk! Gaál Gábort — sajnos — nem találtam már meg a *Korunk* szerkesztőségében, amikor körülményeink lehetővé tették volna a személyes ismerkedést. Ő már nem volt az élők sorában, szelleme azonban — úgy érzem — most is itt van közöttünk, és összetartja a kevés túlélőt, azokat, akik túl minden hányódáson, vívódáson, viszontagságon és megpróbáltatáson, hívek maradtak elveikhez, és naponta emlegetik, milyen jó volna, ha Gaál Gábor még ma is irányítaná tollunkat...

Neki köszönhetem, hogy publicistát próbált csinálni belőlem. Nem az ő hibája, hogy csak újságíró lettem. Annak idején azonban *Korunk*-cikkeim révén jutottam be főmunkatársnak a *Hídhöz*, a szabadkai *Népszavához* és *Glas Narodához*, és a párizsi *Szabad Szóban* is írhattam egyet-mást.

A *Korunk* ma is szívügyem. Mindenki elképzelheti örömeimet, mikor az ötvenes években újra láthattam sárgafedelű címlapjával a pesti kirakatokban, végre nyilvánosan és legálisan, amikor izgatottan és kíváncsian újra belelapozhattam és beiktathattam rendszeres olvasmányaim közé.

Maluhev Cvetko

Péter Rózsa rajza